

Datum van inontvangstneming : 26/09/2018

Geanonimiseerde versie

Vertaling

C-498/18 - 1

Zaak C-498/18

Verzoek om een prejudiciële beslissing

Datum van indiening:

27 juli 2018

Verwijzende rechter:

Tribunal Supremo (Spanje)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

19 juli 2018

Verzoekende partij:

ZW

Verwerende partij:

Deutsche Lufthansa AG

[OMISSIS]

TRIBUNAL SUPREMO (hoogste rechterlijke instantie, Spanje)

[OMISSIS]

BESCHIKKING

[OMISSIS]

FEITEN

EEN.– Bij deze Sala de lo Civil (civiele kamer) van de Tribunal Supremo (hoogste rechterlijke instantie, Spanje) is een beroep in cassatie aanhangig tegen het vonnis dat op 18 mei 2015 [OMISSIS] is gewezen door de Audiencia Provincial de Madrid (gerechtshof van de provincie Madrid) [OMISSIS] inzake

aansprakelijkheid van een luchtvaartmaatschappij voor persoonlijk letsel van een passagiere [(ZW)].[Or. 2]

TWEE.– [OMISSIS] [D]e Tribunal [Supremo] heeft geoordeeld dat het dienstig zou kunnen zijn om een verzoek om een prejudiciële beslissing in te dienen bij het Hof van Justitie van de Europese Unie. Deswege werd, ingevolge artikel 4 bis, lid 2, van de Ley Orgánica del Poder Judicial (organieke wet op de rechterlijke organisatie), besloten de partijen te horen.

DRIE.– De vertegenwoordiging in rechte van ZW verklaarde de zin van de indiening van een verzoek om een prejudiciële beslissing [OMISSIS] in te zien [OMISSIS] [en] betoogde dat de in artikel 35 van het verdrag van Montreal bedoelde rechtsvordering een rechtsvordering van consumenten en gebruikers is.

VIER.– De vertegenwoordiging in rechte van Deutsche Lufthansa AG (hierna: „Lufthansa”) verklaarde dat, gezien het bestaan van met elkaar botsende uitleggingen van artikel 35 van het verdrag van Montreal, de indiening [OMISSIS] van een verzoek om een prejudiciële beslissing passend was.

RECHTSGRONDSLAGEN

EEN.– *Voorwerp van het geding*

1. ZW had een pakketreis geboekt die de volgende vluchten omvatte: op 8 juni 2006 de trajecten Madrid-Frankfurt en Frankfurt-Zagreb, en op 15 juni 2006 de trajecten Zagreb-Frankfurt en Frankfurt-Madrid.

2. Op 8 juni [2006], bij het aan boord gaan voor de vlucht Frankfurt-Zagreb van de luchtvaartmaatschappij Deutsche Lufthansa AG (Lufthansa), die werd uitgevoerd door Croatia Airlines, liep ZW een scheur in de binnenmeniscus van haar linker knie op.

3. Op 9 en 10 juni 2006 werd ZW gerepatriëerd naar Spanje (Madrid), via Venetië. Ten gevolge van het letsel onderging zij op 3 juli 2006 een chirurgische ingreep en was zij gedurende in totaal [Or. 3] 68 dagen, van 8 juni tot en met 14 augustus 2006, afwezig op haar werk. De fysieke gevolgen werden pas op 18 februari 2008 vastgelegd in een medisch verslag.

4. Op 12 februari en 8 maart 2007 formuleerden de advocaten van ZW buitengerechtelijke vorderingen tegen Lufthansa.

Op 21 juni 2007 vond voor de Juzgado de 1.^a Instancia n.º 5 de Madrid (rechter in eerste aanleg nr. 5, Madrid) [OMISSIS] een [tevergeefse] bemiddelingspoging plaats tussen ZW en Lufthansa.

5. Op 17 september 2008 stelde ZW een vordering in [OMISSIS] tegen Lufthansa, waarin zij, op grond van het op 28 mei 1999 te Montreal gesloten verdrag tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake het internationale

luchtvervoer (hierna: „verdrag van Montreal”) verzocht om veroordeling van verweerster tot de betaling van een schadevergoeding van in totaal van 9 756,75 EUR, bestaande uit de volgende bedragen: a) 3 924,76 EUR voor de ziekteverlofdagen zonder ziekenhuisopname, en b) 5 831,99 EUR voor het blijvende letsel.

6. In zijn vonnis wees de rechter de vordering af, [OMISSIS] omdat de termijn van twee jaar als bedoeld in artikel 35, lid 1, van het verdrag van Montreal fataal is, niet kan worden gestuit en wordt berekend vanaf de datum van aankomst ter bestemming. Bijgevolg was de vordering op de datum van instelling ervan (17 september 2008) vervallen, zowel uitgaande van de datum van de aankomst ter bestemming (15 juni 2006) als uitgaande van de einddatum van het ziekteverlof (14 augustus 2006).

7. ZW stelde hoger beroep in tegen dit vonnis, dat door de Audiencia Provincial werd afgewezen op de volgende gronden [OMISSIS]: i) de regeling inzake de verjaring van rechtsvorderingen die is neergelegd in de Código Civil (burgerlijk wetboek) is niet van toepassing op vorderingen op grond van het verdrag van Montreal; ii) artikel 35, lid 1, van het verdrag van Montreal wijkt niet af van het bepaalde in artikel 29, lid 1, van het verdrag van Warschau betreffende het vervallen van de rechtsvordering; iii) de uitlegging van artikel 35, lid 1, van het verdrag van Montreal kan niet de regels voor de uitlegging van het Spaanse recht volgen, maar dient te geschieden aan de hand van de voorschriften van de artikelen 31 en 32 van het verdrag van Wenen inzake [het] verdragenrecht; iv) de termijn van artikel 35, lid 1, van het verdrag van Montreal kan, om een heterogene toepassing op basis van de interne wetgeving [**Or. 4**] van de verschillende verdragsluitende partijen te voorkomen, niet worden geschorst of gestuit.

TWEE.– *Voorwerp van het geding*

De in het geding zijnde vragen die relevant zijn voor [OMISSIS] het verzoek om een prejudiciële beslissing zijn de volgende:

- 1) Of de termijn van twee jaar waarin is voorzien bij artikel 35, lid 1, van het verdrag van Montreal, volgens hetwelk „[d]e rechtsvordering tot schadevergoeding moet, op straffe van verval, worden ingesteld binnen een termijn van twee jaar te rekenen van de aankomst ter bestemming, of van de dag waarop het luchtvaartuig had moeten aankomen, of van de onderbreking van het vervoer”, kan worden gestuit of geschorst.
- 2) Of artikel 35, lid 2, van het verdrag van Montreal, volgens hetwelk „[d]e wijze van de berekening van de termijn wordt beheerst door de wet van de rechter voor wie de vordering is aanhangig gemaakt”, het standpunt toelaat dat een bepaling van nationaal recht inzake de aanvangsdatum voor de berekening van de termijn voorrang kan krijgen boven de algemene bepaling van artikel 35, lid 1, volgens welke de termijn aanvangt bij de aankomst ter bestemming.

DRIE.– *Unierechtelijke bepalingen*

1. Ofschoon het verdrag van Montreal in beginsel bestemd was om alleen te worden toegepast op het internationale luchtverkeer, is het na [de inwerkingtreding van] verordening (EG) nr. 889/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 13 mei 2002 houdende wijziging van verordening (EG) nr. 2027/97 van de Raad betreffende de aansprakelijkheid van luchtvervoerders bij ongevallen [(PB 2002, L 140, blz. 2)] ook van toepassing op [intra]communautaire vluchten. In overweging 8 van deze verordening wordt verklaard:

„Binnen de interne luchtvaartmarkt wordt niet langer onderscheid gemaakt tussen nationaal en internationaal vervoer en daarom dienen zowel voor het internationale als het nationale vervoer binnen de Gemeenschap dezelfde mate en aard van aansprakelijkheid te gelden.”

2. Bijgevolg is het verdrag van Montreal bij verordening (EG) nr. 2027/1997, in de geconsolideerde versie van verordening (EG) nr. 889/2002, opgenomen in het [Or. 5] communautaire recht. Het Hof heeft dit in het arrest van 10 januari 2006, IATA en ELFAA, C-344/04, punt 36, als volgt geformuleerd:

„Het Verdrag van Montreal, dat door de Gemeenschap op 9 december 1999 is ondertekend op de grondslag van artikel 300, lid 2, EG, is goedgekeurd bij besluit van de Raad van 5 april 2001 en met betrekking tot de Gemeenschap in werking getreden op 28 juni 2004. Hieruit volgt dat de bepalingen van dit verdrag vanaf deze laatste datum een integrerend bestanddeel der communautaire rechtsorde vormen (arresten van 30 april 1974, Haegeman, 181/73, Jurispr. blz. 449, punt 5, en 30 september 1987, Demirel, 12/86, Jurispr. blz. 3719, punt 7).”

3. In artikel 3, lid 1, van voornoemde verordening 2027/1997 wordt bepaald:

„De aansprakelijkheid van een luchtvervoerder van de Gemeenschap met betrekking tot de passagiers en hun bagage is onderworpen aan alle bepalingen van het verdrag van Montreal die op die aansprakelijkheid betrekking hebben.”

4. Het verdrag van Montreal is opgesteld in zes talen (Arabisch, Chinees, Spaans, Frans, Engels en Russisch), en hoewel deze teksten gelijkelijk authentiek zijn, zijn zij niet identiek, gegeven de moeilijkheid om exact hetzelfde uit te drukken in verschillende talen en in teksten die van toepassing zijn op verschillende nationale rechtssystemen.

In [OMISSIS] de Spaanstalige versie [OMISSIS] van artikel 35 van het verdrag van Montreal, met het opschrift: „Plazo para las acciones” (termijn voor het instellen van rechtsvorderingen), wordt het volgende bepaald:

„1. El derecho a indemnización se extinguirá si no se inicia una acción dentro del plazo de dos años, contados a partir de la fecha de llegada a destino o la del día en que la aeronave deberla haber llegado o la de la detención del transporte.

2. La forma de calcular ese plazo se determinará por la ley del tribunal que conoce el caso.”

(vertaling uit het Spaans:

„1. Het recht op schadevergoeding dooft uit indien geen vordering is ingesteld binnen een termijn van twee jaar te rekenen van de aankomst ter bestemming, of van de dag waarop het luchtvaartuig had moeten aankomen, of van de onderbreking van het vervoer.

2. De wijze van de berekening van deze termijn wordt beheerst door de wet van de rechter die kennis neemt van de zaak.”)

In de Franstalige versie van de tekst luidt lid 1: „L’action en responsabilité doit être intentée, sous peine de déchéance [...]”, wat letterlijk in het Spaans kan worden vertaald als „[L]a acción de responsabilidad debe ser instada, bajo pena de caducidad [...] (vertaling uit het Frans/Spaans: „De rechtsvordering tot schadevergoeding moet worden ingesteld, op straffe van verval [...])”.

De Engelstalige tekst, onder hetzelfde opschrift, luidt: „[T]he right to damages shall be extinguished if an action is not brought [...]” (vertaling uit het Engels: „Het recht op schadevergoeding dooft uit indien geen vordering is ingesteld [...]”, hetgeen in wezen identiek is aan de Spaanstalige tekst. **[Or. 6]**

5. Artikel 29, lid 1, van het verdrag van Warschau tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake het internationale luchtvervoer van 12 oktober 1929 (hierna: „Verdrag van Warschau”), de voorloper van het verdrag van Montreal, luidt [in het Spaans]:

„1. La acción de responsabilidad deberá intentarse, bajo pena de caducidad, dentro del plazo de dos años, a partir de la llegada a su destino o del día en que la aeronave hubiere debido llegar o de la detención del transporte.”

(vertaling uit het Spaans:

„1. De rechtsvordering tot schadevergoeding moet, op straffe van verval, worden ingesteld binnen een termijn van twee jaar te rekenen van de aankomst ter bestemming, of van de dag waarop het luchtvaartuig had moeten aankomen, of van de onderbreking van het vervoer.”)

In het Frans, de taal waarin het verdrag is opgesteld, luidt dezelfde bepaling:

„1. L’action en responsabilité doit être intentée, sous peine de déchéance, dans le délai de deux ans à compter de l’arrivée à destination ou du jour où l’aéronef aurait dû arriver, ou de l’arrêt du transport.”

(vertaling uit het Frans:

„1. De rechtsvordering tot schadevergoeding moet, op straffe van verval, worden ingesteld binnen een termijn van twee jaar te rekenen van de aankomst ter bestemming, of van de dag waarop het luchtvaartuig had moeten aankomen, of van de onderbreking van het vervoer.”)

De Engelstalige versie luidt als volgt:

„1. The right to damages shall be extinguished if an action is not brought within two years, reckoned from the date of arrival at the destination, or from the date on which the aircraft ought to have arrived, or from the date on which the carriage stopped.”

(vertaling uit het Engels:

„1. Het recht op schadevergoeding dooft uit indien geen vordering is ingesteld binnen een termijn van twee jaar te rekenen van de aankomst ter bestemming, of van de dag waarop het luchtvaartuig had moeten aankomen, of van de onderbreking van het vervoer.”)

VIER.– *Nationaal recht*

1. Artikel 1969 van de Código Civil luidt:

„Bij ontstentenis van een bijzondere andersluidende bepaling, vangt de verjaringstermijn van iedere soort rechtsvordering aan op de datum waarop deze kan worden uitgeoefend.”

2. [OMISSIS] [D]e Tribunal Supremo heeft zich tot op heden niet uitgesproken over artikel 35 van het verdrag van Montreal. Wel heeft de Tribunal Supremo zich gebogen over artikel 29 van het verdrag van Warschau, in arrest 801/1990 van 17 december 1990, waarin, ingevolge [OMISSIS] lid 2 van dit artikel, voornoemd artikel 1969 van de Spaanse Código Civil toepasselijk werd verklaard en bijgevolg werd geoordeeld dat de termijn voor het uitoefenen van de rechtsvordering pas begint wanneer de rechtsvordering kan worden uitgeoefend. Dit heeft bijvoorbeeld tot gevolg dat indien er een strafrechtelijke procedure naar aanleiding van dezelfde feiten wordt gevoerd, er moet worden gewacht tot deze procedure is afgesloten, of dat de termijn niet aanvangt totdat het letsel volledig is genezen. [Or. 7]

VIJF.– *Arrest van het Hof (Vierde kamer) van 22 oktober 200[9], C-301/08, en de noodzaak van een nieuw verzoek om een prejudiciële beslissing*

1. Volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie betreffende de uitlegging van artikel 267 VWEU is de nationale rechter, wanneer hij een interne regeling die hij in strijd acht met de Europese rechtsorde, of een communautaire regeling waarvan geen uitlegging bekend is en ten aanzien waarvan vragen zouden kunnen rijzen aangaande de verenigbaarheid ervan met andere interne regelingen, van toepassing verklaart op een zaak, verplicht [het Hof] te verzoeken om een prejudiciële beslissing over die uitlegging, mits hij de opgeworpen vragen niet zelf kan beantwoorden, en op voorwaarde dat zijn beslissing niet vatbaar is voor gewoon hoger beroep (arrest van het Hof van 9 september 2015, C-160/14).

In ieder geval bezitten de nationale rechterlijke instanties de meest uitgebreide bevoegdheid om zich tot het Hof te wenden, indien zij menen dat een bij hen aanhangig geding vragen opwerpt welke een uitlegging of een beoordeling van de geldigheid van bepalingen van het Unierecht verlangen en ter zake waarvan zij een beslissing moeten nemen (arrest van het Hof van 22 juni 2010, C-188/10 en C-189/10).

2. Met betrekking tot artikel 29, lid 1, van het verdrag van Warschau is een verzoek om een prejudiciële beslissing ingediend door de Luxemburgse Cour de Cassation (hoogste rechterlijke instantie, Luxemburg), dat heeft geleid tot zaak C-301/08 (Bogiatzi), waarin het Hof (Vierde kamer) een beslissing gaf in zijn arrest van 22 oktober 2009, waarin het bepaalde:

- „1) Het op 12 oktober 1929 te Warschau ondertekende Verdrag tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake het internationale luchtvervoer, zoals gewijzigd bij de vier aanvullende protocollen van Montreal van 25 september 1975, behoort niet tot de normen van de communautaire rechtsorde voor de uitlegging waarvan het Hof krachtens artikel 234 EG bevoegd is.
- 2) Verordening (EG) nr. 2027/97 van de Raad van 9 oktober 1997 betreffende de aansprakelijkheid van luchtvervoerders bij ongevallen, moet aldus worden uitgelegd dat zij zich niet verzet tegen de toepassing van artikel 29 van het op 12 oktober 1929 te Warschau ondertekende Verdrag tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake het internationale luchtvervoer, zoals gewijzigd bij de vier aanvullende protocollen van Montreal van 25 september 1975, op een situatie waarin een passagier verzoekt de aansprakelijkheid van de luchtvervoerder vast te stellen voor de schade die hij heeft geleden bij een vlucht tussen lidstaten van de Europese Gemeenschap.” **[Or. 8]**

3. Deze uitspraak zag evenwel op een omstandigheid die voortvloeit uit de inwerkingtreding van] verordening [nr. 889/2002], te weten ietsel dat was veroorzaakt door een ongeval dat had plaatsgevonden in 1998. Na [de inwerkingtreding] van die verordening [OMISSIS] is het verdrag van Montreal, om de reeds uiteengezette redenen, daarentegen wel deel gaan uitmaken van het Unierecht en moet het worden toegepast, door middel van verordening (EG)

nr. 2027/1997, op intracommunautaire vluchten, zoals is uiteengezet in het hierboven aangehaalde arrest van het Hof van 10 januari 2006 in zaak C-344/04 (IATA en ELFAA).

Bijgevolg is, in het kader van de [OMISSIS] toepassing ervan op intracommunautaire vluchten, Hof van Justitie van de Europese Unie overeenkomstig artikel 267 van het VWEU bevoegd tot uitlegging van het verdrag van Montreal.

ZES.– *Noodzaak [OMISSIS] van het verzoek om een prejudiciële beslissing*

1. In casu, gegeven het feit dat tegen de beslissing van dit Hof van Cassatie geen enkel gewoon rechtsmiddel openstaat en er vragen zijn gerezen over de werkingssfeer en gevolgen van artikel 35 van het verdrag van Montreal, is het raadzaam om een verzoek om een prejudiciële beslissing in te dienen, zodat het Hof van Justitie zich kan uitspreken over de vraag of de in die bepaling vastgestelde termijn van twee jaar voor het uitoefenen van de rechtsvordering kan worden gestuit of geschorst, bijvoorbeeld gedurende de tijd die nodig is voor de genezing of stabilisatie van het letsel dat de civielrechtelijke aansprakelijkheid heeft doen ontstaan, of totdat een strafrechtelijke procedure die wordt gevoerd naar aanleiding van de feiten die tot de civielrechtelijke aansprakelijkheid hebben geleid, is afgesloten.

Ook moet worden besloten [OMISSIS] of de verwijzing in lid 2 van artikel 35 van het verdrag van Montreal naar het nationaal recht betekent dat de termijn niet altijd aanvangt wanneer het luchtvaartuig aankomt ter bestemming, maar wanneer de benadeelde kennis heeft van alle omstandigheden die bekend moeten zijn om de omvang van de schade te kunnen bepalen.

In artikel 29, lid 1, van het verdrag van Warschau wordt uitdrukkelijk gesproken van „caducidad” (verval), hetgeen in alle rechtsorden met zich meebrengt dat de termijn niet kan worden gestuit of geschorst. In artikel 35, lid 1, van het verdrag van Montreal wordt deze term evenwel niet gebruikt, maar wordt gesproken van „extinción” (uitdoving) van het recht. **[Or. 9]**

3. In zijn arrest van 21 december 2016 in de gevoegde zaken C-154/15, C-307/15 en C-308/15 heeft het Hof, om een algemene eenvormige toepassing van het Unierecht te waarborgen, de beslissingsbevoegdheid inzake beperkingen van de toepassing van Unierechtelijke regelingen in de tijd aan zichzelf voorbehouden, door het volgende te verklaren:

„70. Evenwel dient de toepassing van een procedureregeling, zoals een redelijke verjaringstermijn, te worden onderscheiden van een beperking in de tijd van de gevolgen van een uitlegging van een regel van Unierecht (zie in die zin arrest van 15 april 2010, Barth, C-542/08, EU:C:2010:193, punt 30 en aldaar aangehaalde rechtspraak). In dat kader dient in herinnering te worden gebracht dat, gelet op het fundamentele karakter van een algemene eenvormige toepassing van het Unierecht, alleen het Hof kan

beslissen over beperkingen in de tijd die voor een door hem gegeven uitlegging hebben te gelden (zie in die zin arrest van 2 februari 1988, Barra e.a., C-309/85, EU:C:1988:42, punt 13)."

4. Op grond van deze afbakening achten wij het noodzakelijk om een verzoek om een prejudiciële beslissing als bedoeld in artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie in te dienen, zodat het Hof van Justitie een eenvormige uitlegging kan geven aan artikel 35 van het verdrag van Montreal. [OMISSIS]

DICTUM

Gelet op het voorgaande,

BESLUIT DE SALA DE LO CIVIL krachtens artikel 267 VWEU het Hof van Justitie van de Europese Unie te verzoeken om een prejudiciële beslissing over de volgende vragen, die de uitlegging van artikel 35 van het verdrag tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake het internationale luchtvervoer, gedaan te Montreal op 28 mei 1999, betreffen:

- 1) Kan de in artikel 35, lid 1, van het verdrag van Montreal neergelegde termijn van twee jaar voor [de] uitoefening van de rechtsvordering worden gestuit of geschorst? **[Or. 10]**
- 2) Staat artikel 35, lid 2, van het verdrag van Montreal, [OMISSIS] [volgens hetwelk] [OMISSIS] „[d]e wijze van de berekening van de termijn wordt beheerst door de wet van de rechter voor wie de vordering is aanhangig gemaakt” het standpunt toe, dat een bepaling van nationaal recht inzake de aanvangsdatum voor de berekening van de termijn voorrang kan krijgen boven de algemene bepaling van artikel 35, lid 1, volgens welke de termijn aanvangt bij de aankomst ter bestemming?

[OMISSIS]